

Feszty-jurta Szegeden

Árpád népe, Mátyás országa

Hogy kell-e nekünk világiállítás vagy sem, azon lehet vitatkozni. De hogy kell-e nekünk századvég, ezredvég, azt az idő nem kérdezi. S valljuk be, ennek a múltját vesztett országnak nem árt meg egy kis emlékezés a kerek évfordulón. Visszatekintés honfoglalásra, Árpád-korra, milenniumra, s egy fél évezreddel ezelőtti elhunyt magyar királyra, kinek neve Hunyadi Mátyás volt.

Tegnap a megyei tanács aulájában kiállítás nyílt. Ma még láthatók az itt bemutatott érdekes alkotások. A Feszty-körkép 15 négyzetméteres másolatát Arany Sándor festette meg, a Mátyás végvárakkal, várakkal teli, egész tengerig terjedő országának makettjét pedig Molnár Zsuzsa és Varjas Miklós készítette el. A kiállítást Rátkai Ferenc művelődési miniszterhelyettes nyitotta meg. A két alkotás megrendelője a Szeged Tourist Idegenforgalmi Hivatal. S hogy két ilyen, történelmi-hoz kötődő, idegenforgalmi látványosságot szolgáló alkotás született Szegeden, annak ötlete Varga Józseftől, a Szeged Tourist vezetőjétől származik.

— A világiállításra készülni nem lehet elég korán elkezdni. Márpedig ez nemcsak budapesti látványosság lesz. A Mátyás-évfordulót Szegednek is feltétlen illik megünnepeelni, hiszen az alsóvárosi ferences kolostor alapítását a hagyományörzők Mátyásnak tulajdonítják. A Dömötör-templomnak ajándékozott miseruháról pedig Heltai Gáspár is ír krónikájában. A városban az év során többször is, több helyen emlékezzünk majd. A Mátyás országát bemutató makett kiinduló pontja az Ópusztaszeren létesítendő Mátyás-emlékparknak. Ide nagyobb méretű, a korabeli várakat, épületeket bemutató maketteket tervezünk. A Feszty-körkép kicsinyített színes másolatát egyelőre ebben a hangulatos jurtában állítjuk föl. Később egy héjszerkezetet húzunk fölé. Legközelebb a tavaszi fesztiválon mutatjuk be a közönségnek a kicsinyített körképet, később, míg az eredeti el nem készül, Ópusztaszeren láthatják az érdeklődők. Ha igény lesz rá, más országokba is elvisszük, mondjuk Nizzába, Turkuba.

Pacsika Emília

Készülnek a szavazólapok

Megkezdődött a március 25-i választásokra a szavazólapok nyomtatása. Először azokat készítik el, amelyek az egyéni képviselőjelöltek szerepelnek a 176 választókerületben. A pártlistákat tartalmazó szavazólapok nyomtatása csak március 18-án kezdődhet, mivel március 17-ig van lehetőségük a pártoknak, hogy a listáikon változtatásokat hajtsanak végre, illetve listakapcsolást jelentsenek be — közölte az MTI kérésére Elcsás József, a BM választási irodájának munkatársa. Elmondta, hogy azok a pártok, amelyek a szavazást megelőzően legalább 8 nappal közlik listájuk kapcsolását, a listájukra leadott összesített szavazatok arányában szereznek mandátumot. A bejelentéssel egyidejűleg azonban közölni kell a választási jutnaks mandátumhoz. Az esetleges listakapcsolások tényét az adott területi választási bizottságok nyilvánosságra hozzák.

Mácsas József szolt arról is, hogy március 19-én technikai főpróbát tartanak. A 176 egyéni, illetve a 20 területi választókerületbe telepített számítógépeket bekapcsolják az országos rendszerbe.

A választási iroda munkatársa hangsúlyozta, hogy azok is választhatnak, akik esetleg elvesztették kopogtatócédulájukat, hiszen a cédula csupán értesítés arról, hogy az illetőt felvették a választók névjegyzékébe. A személyi igazolvány felmutatása azonban mindenképpen szükséges a szavazáshoz. Azoknak a választópolgároknak viszont, akik 1989. december 31. óta megváltoztatták állandó lakóhelyüket, a korábbi lakcímük szerinti illetékes tanácstól kell igazolást kérniük arról, hogy törölték őket a választók névjegyzékéből. Ezt az igazolást március 25-én már az új állandó lakóhelyen történő szavazásánál kell bemutatni a szavazatszámoló bizottságnak.

Kész a „konceptciós jelentés”

Megvizsgálták, mi folyt itt ítélkezés címén

— Természetszerűleg ilyen hosszú időszak valamennyi perét nem vizsgálhatták. Milyen jellegű ügyekkel foglalkoztak tehát elsősorban?

— Főként az olyan ügyeket vizsgáltuk, amelyeknél feltehető volt, hogy koncepció elemeket tartalmaznak — válaszolta Szokol Szilárd. — Pontosítva: elsősorban az állam belső és külső biztonsága elleni bűncselekményeket, valamint az áldárítgató és közellátás elleni cselekményeket vizsgáltuk.

— A katonák esetében a tiltott határátlépés eseteivel is foglalkoztunk — vette át a szót Kónya István —, hisz köztudott, hogy létezett az úgynevezett túsztörvény, ami azt tartalmazta, hogy ha katonát tiltott határátlépést követett el, hozzátartozója is büntethetővé vált, függetlenül attól, hogy tudott-e a szökés tervéről, vagy sem. Ennek a jogszabálynak külön pikantériája volt, hogy nyilvánosan soha, sehol nem jelent meg. Ennek alkalmazása tehát már önmagában törvénysértő, hisz nem felelt meg az alkalmazhatóság egyik követelményének, annak, hogy kihirdessék.

— S hogyan döntötték el, hogy melyik hozzátartozót büntették?

— Akit legkönnyebben el tudtak érni, akivel leghamarabb demonstrálhatták az elrettentést — mert nyilvánvalóan erről volt szó.

— A vizsgálóbizottságban milyen feladatot volt, konkrétan, mit vizsgáltak?

— Kollégám Csongrád és Bács megyei büntetőügyeket, én pedig a katonai bíróságok, főként a budapesti katonai bíróság ítéleteit vizsgáltam. Ezt azért érdekes így megemlíteni, mert kettőnk munkáján keresztül gyakorlatilag országos kitekintést kaphattunk. Így tapasztalhattuk, hogy nem csupán egyik vagy másik megyében, egyik vagy másik bíróságon, hanem az egész országban gátlástalanul napi politikai célok eszközévé alacsonyították az igazságszolgáltatást. Ilyen szempontból a civil és katonai bíróságok munkája között sem volt különbség.

— A katonai bírói gyakorlatban mely ügyek voltak jellemzőek?

— A népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés, összekövés, kémkedés, izgatás, és ítélkeztek még háborús és népeleves bűncselekmények miatt is. A kutatómunka során egyébként külön lehetett választani, hogy jogalkotási, jogalkalmazási vagy jogértelmezési koncepcióról, törvénysértésről volt szó.

— Mi volt az irányadó munkamódszerük?

— Elsősorban a bírósági irattárakból vagy levéltárakból gyűjtöttük a kutatási anyagot — válaszolt Szokol Szilárd —, de a BM-archívumból, a hadtörténeti levéltárból és az Igazságszolgáltatási minisztérium katonai főosztályáról is származnak anyagok.

— Innen olyan, titkosan kezelt ügyiratokat kaptunk — egészítette ki Kónya István —, amelyek ezekben az ügyekben például bíróként részt vett, a későbbiek során elmarasztalt emberek pereit tartalmazták. Az ezekre vonatkozó titkosság most sincs föloldva, de ezen iratok áttanulmányozása a korábbi idoszakra, a koncepció perek mechanizmusára vonatkozólag szolgáltatott fontos háttérinformációkat.

— Mi az oka, hogy ezeket az ügyeket, a vádlottak

Még az elmúlt év tavaszán a Miniszttertanács bizottságot hozott létre, s feladatának az 1945–1962 közötti bírósági perek felülvizsgálatát tűzte ki. A bizottságnak két szegedi tagja is volt, Kónya István hadbíró százados és Szokol Szilárd főügyészeti ügyész személyében. Munkájukat szigorú titoktartással kellett végezniük, ám most, a feladat befejeztével, megbízóik föloldották a nyilatkozási tilalmat. A két jogászmberrel tapasztalataikról beszélgettünk a napokban.

nevét még mindig titkosan kezelik?

— Jórészt élnek még, vagy a vádlottak maguk, vagy közvetlen hozzátartozójuk, s nem akarják kitenni őket a nyilvánosság veszélyeinek.

— No de: ezek az emberek koncepció perek konstruálói, ártatlan emberek ezreinek elítélői voltak. Miért mégis a védelmük?

— Minket eskü kötelez arra, hogy az ügyek szereplőinek nevét ne adjuk ki. A mi feladatunk általános körkép megrajzolása. Összességében pedig a cél az igazságszolgáltatás becsületének helyreállítása volt.

— Egy-egy per anyagáról mi alapján lehetett megállapítani a koncepció jellegét?

— Sokféle jelből lehet erre következtetni — mondta Szokol Szilárd. — Például abból, hogy a vádlott végig tagadásban volt, a tanúk semmiben nem támasztották alá a vádat, s esetleg a bizonyíték is hamis. Fegyverrejtegetésnél például gyakori volt, hogy a rendőr „szolgáltatotta” a bizonyítékot.

— Hogy derül ki csupán papírokból a bizonyíték valótlansága?

— Például nincs házkutatási jegyzőkönyv, nem volt bűnjeljegyzék, vagy ha volt, annyi szerepelt rajta, hogy: 1 db pisztoly, szám, típus nélkül. Tapasztaltam, hogy több ügyben azonos leírású pisztolyt találtak, ami azt jelenti: több embernél is ugyanazt a fegyvert dugták el a rendőrök. S ilyen ügyben bizony halálos ítéletet is hoztak. Itt tehát valótlán tényből vontak le kitalált következtetést. De az is előfordult, hogy valós tényből valós következtetésre jutottak, de embertelen büntetést szabtak ki. Például tényleg találtak pisztolyt, ami azonban működésképtelen volt, mégis halálra ítélték az illetőt.

— Az eljárásjog maga is tartalmazott koncepcionális elemeket — folytatta Kónya István. — Például az 1954. évi V. törvény értelmében nem csupán a katonák által elkövetett bűncselekményeket tárgyalta katonai bíróság, hanem hatásköre kiterjedt azokra a polgári személyekre is, akik a honvédelem érdekeit sértő vagy veszélyeztető bűncselekményt követtek el. Ezt a törvényt egyébként már meghozatala előtt, 1952–53-ban is alkalmazták. Így ítélezhetett katonai bíróság apákak fölött, akiket tiltott határátlépés kísérlete miatt marasztaltak el. Ugyanebben az ügyben újabb törvénysértés, hogy a tényállás alapján megállapítható: amit az apákak tettek, az csupán előkészület, ami nem büntethető, ám a bíróság könynyedén lépett át ezen, s minősítette kísérletnek az esetüket. Erdemes szó szerint idézni ennek indoklását, ami a kort is jellemzi: „A vádlottaknak osztályhelyzetüknek fogva komoly szándékuk volt, hogy külföldre szökjenek, s a szándék felvetésén kívül olyan részletes, mindenre kiterjedő megbeszélést folytattak, amely a jelenlegi joggyakorlat szerint megvalósítja a kísérlet fogalmát.”

— A „tiltott határátlépés-

nek” más érdekes esetei is ismertek — vette vissza a szót Szokol Szilárd. — Az úgynevezett kettős birtokosok nagy részét (akiknek földjeik egyik fele Magyarországra, másik fele Jugoszláviába esett) tiltott határátlépésért vagy izgatásért, vagy hazaárulásért elítélték, s a földjüket elkobozták. A Jugoszláviával való kapcsolat megromlásakor családok rekedtek a határ egyik vagy másik oldalán. Előfordult olyan eset, hogy 13 éves kislányok szöktek haza Jugoszláviából a szüleikhez, s elítélték őket egy év börtönre. S nem azért ítélték el, mert a szüleikhez szöktek, hanem, mert „biztos beszervezték őket” a jugoszlávok, és kémkedtek.

— Ennél is elrettentőbb példákat lehet hallani a statáriális bíróságok működéséről.

— Egy konkrét példa, 1950-ból. A szegedi, megyei bíróság egyik nap megkezdte egy 27 vádlottas ügy tárgyalását, másnap délelőtt már ítéletet is hirdettek. Az első- és másodrendű vádlottat délután már ki is végezték, további kilenc ember összesen 76 év fegyházot kapott, a többieket összesen 126 év kényszermunkára ítélték. Egy ilyen ügynél a tényállás konkrét ismerete nélkül is biztos a koncepció jelleg, hisz 27 ember ügyében nem lehet egy nap alatt dönteni. Az ítélethirdetés után a bíróság átalakult kegyelmi tanácsná, s a kegyelmi kérvényről is azonnal döntöttek.

Jellemző a bírósági állapokra, hogy nem volt súlyosítási tilalom. Tehát, hiába vette tudomásul az ügyész az ítéletet, ha a védő fellebbezett, gyakori volt, hogy a főljebbviteli bíróság még rátejt az ítéletre. A védők ezért nem mertek fellebbezni. Ez a magyarázata, hogy a vádlottak gyakran még igen durva törvénysértés esetén is belenyugodtak az elsőfokú ítéletbe.

— Egy példa a durva törvénysértésre — idéz egy esetet Kónya István. — Aki nek kémkedésről, vagy annak előkészületéről volt tudomása, köteles volt fellejelentést tenni. Kivétel a rendelkezés szerint, hogy nem büntethető az, aki a hozzátartozóját nem jelenti fel. Ennek ellenére több olyan ügygel találkoztam, ahol a hozzátartozó fel nem jelentése miatt hoztak súlyos ítéletet. Ismét érdemes idézni, hogy indokolt a bíróság: „Az a tény, hogy a vádlott X-szel közeli rokoni kapcsolatban van, a szocialista büntetőjogi elvek és újabb tételek jogunk nyilvánvaló jogfejlődése alapján felelősségét nem zárja ki”. További magyarázat nincs, kapott az illető három év börtönt, s teljes vagyonelkobzásra is ítélték.

— Bírói függetlenségről sem igen lehet szó, ha ezen idoszakról beszélünk.

— Hadd mondjak erre is egy példát. A budapesti törvényszék 10 év börtönre, tel-

jes vagyonelkobzásra és lefokozásra ítélt egy hadbíró a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való részvétel miatt azért, mert — idézem —: „szembe helyezkedett a népköztársaság célkitűzéseivel, rendszerváltozással számolt, s azért, hogy ennek bekövetkezése esetére magának jó pontokat szerezzen, kivonta magát a súlyosabb megítélésű politikai perek tárgyalása alól, és céltudatosan enyhé ítélezést folytatott”. Mint annyi más esetben, itt is kiderült, hogy csupán az illető bíró származásával volt baj...

— Sok aktában találtunk olyan feljegyzéseket — beszélt ismét Szokol Szilárd —, amelyben az ÁVH leírja: abban a nem várt esetben, ha az illetőt nem ítélték el, akkor sem engedhető szabadon, hanem az ÁVH-hoz kísérendő. Ilyenkor internálás volt ezen emberek sorsa. Ezért a védők sokszor arra hajtottak, hogy ítéljék el védencüket, mert akkor legalább tudta a családja, hol van, meddig van, csomagot kaphatott, míg ha internálták, sokszor évekig nem lehetett tudni semmit az illetőről. De, hogy ne kelljen így „bizonytalanra” hagyni, az ÁVH sokszor bírósági tervezeteket készített, leírt tényállással, szembesítéssel, amiben a kérdés, válasz egyaránt szerepelt, s ezt a „tervezetet” a bírók sokszor átvették, befoglalták a jegyzőkönyvbe. Így nem csoda, ha az iratok alapján analfabéta és egyetemi tanár szó szerint ugyanazt „vallotta”. Ugyanúgy gyakran teljesen megegyeztek a tanúvallomások is. „Neveltetésnél, származásomnál fogva elensége voltam a népi demokráciának. Rendszerváltozásban reménykedtem, vártam, hogy az amerikaiak bejöjjenek, s a szovjet csapatokat kiverjék.” Ezek például visszaköszönő mondatok a vallomásokban; nem kell mondjam, ilyen épeszű ember nem állt magáról.

— Összességében mi jelentett a munka nagyságán kívül különös nehézséget a tevékenységükben?

— Egyáltalán összeszedni az iratokat. Például Csongrád megyében 1951-ben csaknem négyezer ítéletet hoztak, ebből jó, ha 1500-nak az aktája megvan. S azok is alaposan „átfésülve” kerültek vissza a Belügyminisztériumból, 1973-tól kezdve. Ezekben csak beismerő vallomások, csak a bűnösséget bizonyító tanúvallomások találhatók.

— Ez az „átfésülő” munka sem lehetett kis feladat.

— Volt rá idő bőven.

— Meddig folyt ez a munka?

— A mai napig kapunk vissza aktákat. S az különösen érdekes, hogy a perek koncepciói mivolta ilyen csonka ügyiratok alapján is megállapítható. S a koncepciót nem az egyes bíróságok találták ki. Központi utasítást kaptak, mindent jelenteni kellett, s bíráknak sem volt kibúvó, mert ha netán nem csinálta tovább ezt a munkát valaki, azonnal perbe fogták — fejezte be Szokol Szilárd.

— Az igazságszolgáltatásban dolgozók legfőbb erényévé a pártosságot emelték, a párt szolgálatát. Így szó sem lehetett függetlenségről — tette hozzá Kónya István.

A Miniszttertanács által felkért bizottság már benyújtotta megvizsgálásának csaknem százoldalas jelentését egyéves munkájáról. A Parlament szerdán — mintegy utolsó ténykedéseként — törvényt alkot az 1945–1962 közötti koncepció perekben elítéltek rehabilitálásáról. Akiknek 1962 után volt ilyen ügyük, egyenileg kérhetik perük felülvizsgálatát.

Balogh Tamás